הערש מינץ

יידן־פּיאָנערן אין ווירטשאַפטלעכן לעבן פון אויסטראַליע

דער ביטראָג פון די יידן צום ווירטשאַפטלעכן לעבן פון דער פריסטער אויסטראַליע איז געווען אַ באַדייטנדיקער.

אין איינקלאַנג מיטן גאַנג פון דער גאַנצער אַנטוויקלונג פון אויסטראַליע, וואָס איז מלכתחילה באַזעצט געוואָרן דורך ענגלישע פאַרשיקטע פאַרברעכער און שפּעטער דורך בריטישע אימיגראַנטן, איז אויך דער יידישער ביטראָג צום ווירטשאַפטלעכן לעבן פון לאַנד געמאַכט געוואָרן דורך ענגלישע יידן. דאַן זענען געווען פּראָמינענט די מאָנטעפיאָרעס, די ראָטשילדס דורך זייערע פינאַנסיעלע און האַנדלס־פאַרשטייער, די לייווים און אַנדערע אָנגעזעענע ענגליש־יידישע פאַמיליעס.

אַ טייל פון די פאַמיליעס, ווי די מאָנטעפיאָרעס, זענען געווען פאַרבונדן מיט דעם אורשפּרונג פון דרום־אויסטראַליע אַלס גרינדער פון דעם שטאַט ווי אויך פון אַנדערע שטאַטן, ווי וויקטאָריע און ניי־זיד־וויילס. זייער טעטיקייט האָט אויך דערגרייכט צו ניי־זעלאַנד אין די ערשטע יאָרן, ווען דאָס לאַנד איז באַזעצט געוואָרן דורך די ענגלענדער. דזשאָזעף סאָלאָמאָן, איינער פון די ערשטע קאָלאָניסטן אין „וואַן־דימענס־לאַנד" — די איצטיקע טאַסמאַניע, איז געווען צוזאַמען מיט דזשאָן בעטמען — אַ מיטגרינדער פון „פּאָרט־פיליפּ", וואָס איז איצט באַקאַנט אַלס וויקטאָריע. סאָלאָמאָן האָט געקויפט אין וויקטאָריע די ערשטע שטחים לאַנד פאַר שאָף־צוכט און אַנדערע האַנדלס־אונטערנעמונגען.

איינער פון די ערשטע פּיאָנערן, און כראָנאָלאָגיש דער ערשטער ייד אין ווירטשאַפטלעכן לעבן פון לאַנד, איז געווען דזשיימס (יעקב) לארא. אַ פאַרשיקטער קיין אויסטראַליע, איז ער אָנגעקומען מיטן צווייטן טראַנספּאָרט פאַרברעכער אויף דער שיף „סקארבאָראָ" דעם 28טן יוני 1790. אויב דזשיימס לאראס יחוס איז נישט קיין געהויבענער, דאַרף מען אָבער געדענקען, אַז די ערשטע איינזידלער האָבן זיך ווערבירט פון פאַרשיקטע, און ווי מיר וועלן אָנווייזן שפּעטער, זענען אַ סך פון זיי נישט געווען קיין קרימינעלע פאַרברעכער, נאָר ריכטיקער געזאָגט — קרבנות פון אוממענטשלעכע, דראַקאָנישע געזעצן, וואָס האָבן געשטעמפּלט

אַלס פאַרברעכער די דעקלאַסירטע קליינבירגער און דעם לומפּן־פּראָלעטאַריער אין דעם צייט־אָפּשניט פון דער אינדוסטריעלער רעוואָלוציע, ווי די תקופה ווערט אָנגערופן אין דער ווירטשאַפטלעכער אַנטוויקלונג פון ענגלאַנד אין סוף פון 18טן יאָרהונדערט.

בכדי צו באַקענען זיך מיט דעם הינטערגרונט פאַר דעם וויכטיקן ביטראָג פון די יידן־פּיאָנערן אין ווירטשאַפטלעכן לעבן פון לאַנד, איז געווונטשן, אַז דער לייענער זאָל זיך באַקענען מיטן היסטאָרישן און געאָגראַפישן איבערזיכט, ווי באַשריבן אין מיין אַרטיקל — „אויסטראַליע" אין ערשטן אויסטראַליש־יידישן אַלמאַנאַך.

דזשיימס (יעקב) לארא

איינע פון די קאָלירפולסטע געשטאַלטן אין לעבן פון דער דעמאָלט נאָך גאָר יונגער קאָלאָניע ניי־זיד־וויילס, וואָס האָט דאַן פאַרגעשטעלט מיט זיך גאַנץ אויסטראַליע, איז, אָן צווייפל, געווען דזשיימס לארא. גאָר ווייניק איז באַקאַנט געווען ביז לעצטנס וועגן לעבן פון דעם אַמעריקאַנער אָדער פּראָווענצאַלישן ייד פון ספרדישן אָפּשטאַם, וועלכער האָט זיך באַזעצט אין ענגלאַנד אין מיטן 18טן יאָרהונדערט. (דער קאַפּיטל איז באַזירט אויף מאַטעריאַלן, וואָס זענען פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין פאַרשידענע היסטאָרישע זשורנאַלן אין ענגלאַנד און אין אויסטראַליע, ווי אויך אין זשורנאַל פון דער יידישער היסטאָרישער געזעלשאַפט).

ד. לאראס אורשפּרונג איז נאָך אַלץ איינגעהילט אין אַ סוד. עס איז אָבער פעסטגעשטעלט געוואָרן, אַז ער שטאַמט פון אַ יחוסדיקער יידישער משפחה פון שפּאַנישע מאַראַנען, וואָס האָט אַ סך בייגעטראָגן צו לומדות און רבנות, ווי אויך צום האַנדל און פינאַנסן.

די פאַמיליע לארא האָט געשטאַמט פון שפּאַניע. נאָך דעם גירוש ספרד האָט די משפחה אָנגענומען דעם פאַמיליע־נאָמען לארא אָדער דע־לארא, אַלס אַ צייכן פון דאַנקבאַרקייט צום שפּאַנישן פירשט מאַנריק־דע־לארא, וועלכער האָט געהאָלפן אין אָנהויב פון 16טן י.ה. אַ סך אנוסים זיך צוריקצוקערן צום יידישן גלויבן.

די ווייט־פאַרצווייגטע פאַמיליע האָט זיך באַזעצט אין האָלאַנד, פראַנקרייך, דייטשלאַנד און שפּעטער אין ענגלאַנד. אַזוי ארום ווערט אָנגעגעבן אין „וואַלענטינס יידישער ענציקלאָפּעדיע", אַז הרב דוד הכהן לארא איז געבוירן געוואָרן אין ליסבאָן אָדער האַמבורג אין יאָר 1602. ער איז געווען אַ באַרימטער רב און דער חכם פון דער ספרדישער קהילה אין האַמבורג.

הרב לארא האָט פאַרפאַסט אַ תלמודישן לעקסיקאָן, וואָס איז נאָר טיילווייז געדרוקט געוואָרן. ער איז אויך געווען דער מחבר פון אַנדערע ספרים וועגן עטיק און מאָראַל. הרב לאַרא איז געשטאָרבן אין האמבורג אין יאָר 1674.

די פאַמיליע לארא האָט אויך בייגעטראָגן צו מוזיק. דער ענגליש־יידישער מוזיקער איזידאָר דע לארא איז געבוירן געוואָרן אין לאָנדאָן אין יאָר 1858 און איז אין זיין צייט געווען באַרימט אַלס קאָמפּאָזיטאָר און דירעגענט.

אַנדערע מיטגלידער פון דער פאַמיליע לארא זענען געווען גוט באַקאַנט אין די פינאַנס־ און האַנדלס־קרייזן פון האָלאַנד, דייטשלאַנד און פראַנקרייך.

אַ טייל פון דער פראַנצויזישער משפחה לארא האָט זיך באַזעצט סוף פון 18טן י.ה. אין אַלזשיר, אין מאַראָקאָ, ווו זיי זענען געווען טעטיק אין מסחר און אין אינדוסטריע.

עס איז נאָך ביז איצט נישט פעסטגעשטעלט געוואָרן ווו דזשיימס לאַרא איז געבוירן געוואָרן. עס איז אָבער קיין צווייפל נישט, אַז ער געווען אַ ייד און האָט געשטאַמט פון דער לאַרא־פאַמיליע אין פראַנקרייך. געוויסע היסטאָריקער שרייבן, אַז ער איז געבוירן אין 1749 אין מאַראָקאָ. קיין ענגלאַנד איז ער אָנגעקומען פון באַיאָן אין פראַנקרייך, אין סוף פון די זעכציקער יאָרן פון 18טן י.ה. קיין גרויס כבוד האָט ער די יידן אין ענגלאַנד נישט געבראַכט. אין אָקטאָבער 1787 איז ער געשטאַנען פאַר אַ געריכט אין לאָנדאָן אַלס באַשולדיקטער אין גנבענען אַ בעכער אין אַ רעסטאָראַן אין טישערינג קראָס. דער בעכער איז געווען ווערט, לויט דער אָנקלאַגע, פינף פונט. דער בעל־דבר האָט זיך אַליין פאַרטיידיקט פאַרן ריכטער, אַז ער, דער גנב, איז געווען זייער שיכור. דער ריכטער האָט דעם תירוץ נישט אָנגענומען און האָט געזאָגט דעם אָנגעקלאָגטן, אַז אפילו זייענדיק שיכור וואָלט אַן אָנשטענדיקער און ערלעכער מענטש נישט געגנבעט אַ בעכער און פאַררוקט אים אין קעשענע.

דזשיימס לאַרא איז פאַרמשפּט געוואָרן לויט די האַרבע געזעצן פון יענער צייט אויף לעבנסלענגלעכע תפיסה. ווי עס איז שוין פריער דערמאָנט געוואָרן, איז לאַרא פאַרשיקט געוואָרן קיין אויסטראַליע מיטן צווייטן טראַנספּאָרט פון פאַרברעכער. ער איז אָנגעקומען אין סידנעי אין 1790. דאָ איז פאָרגעקומען אַן איבערענדערונג אין לעבן פון דעם „איינמאָליקן פאַרברעכער". לאַרא האָט זיך זייער לייטיש אויפגעפירט אין פאַראַמאַטאַ, נעבן סידנעי, ווו ער האָט געדינט אַלס אַן אַרעסטאַנט. פון די באַריכטן פון דער טורמע אין פאַראַמאַטאַ דערוויסן מיר זיך, אַז אין סעפּטעמבער 1794 איז ער געוואָרן טיילווייז באַפרייט. אין דער

יורידישער שפּראַך פון יענער צייט האָט עס געהייסן, אַז ער איז געווען פון די ערשטע פאַרשיקטע, וואָס האָבן געקריגן אַ „קאָנדישאָנעל פּאַרדאָן". די פּראָקלאַמאַציע וועגן זיין טיילווייזער באַפרייאונג האָט צווויסן געגעבן, אַז ער איז באַגנעדיקט געוואָרן צוליב זיין „מוסטערהאַפטן אויפפירן זיך אַלס אַרעסטאַנט".

לאַרא האָט דעם זעלבן יאָר חתונה געהאַט מיט אַ קריסטלעכער פרוי, וואָס איז וואַרשיינלעך אויך געווען אַ „טיילווייז באַפרייטע". זי האָט געהייסן סוזאַנאַ לאַנגפאָרד. לאַרא האָט באַלד נאָך דער חתונה אָנגעגעבן אַ ביטע מ'זאָל אים צוטיילן אַ שטיק לאַנד, בכדי ער זאָל זיך קענען באַזעצן אויפן לאַנד אַלס פאַרמער. זיין ביטע איז אָנגענומען געוואָרן נאָך אַ לאַנגן שקלאַ־ומריא, וואָס איז אָנגעגאַנגען גאַנצע 3 יאָר. מיר ווערן געוווּער אַז אין מאַי 1797 האָט אים דער גובערנאַטאָר האַנטער צוגעטיילט אַ שטח פון 50 אַקערס לאַנד אין דעם דיסטריקט פון פאַראַמאַטאַ. דאָס לאַנד איז אים צוגעטיילט געוואָרן מיטן באַדינג, אַז ער מוז זיך באַזעצן אויפן לאַנד און עס באַאַרבעטן לכל הפחות פינף יאָר און ער טאָר עס נישט פאַרקויפן פאַר דעם טערמין. אין פאַל ווען ער פירט נישט אויס די באַדינגונגען, וועט דאָס לאַנד צוגענומען ווערן פון אים.

לאַראַס ענדגילטיקע באַפרייאונג איז פּראָקלאַמירט געוואָרן אין יאָר 1800. ד. לאַרא, דער באַפרייטער פאַרברעכער איז געוואָרן איינער פון די אָנגעזעענסטע בירגער אין פאַראַמאַטאַ. ער איז באַפריינדעט געוואָרן מיט אַ ריי הויכע אָנגעשטעלטע אין דער אַדמיניסטראַציע פון דער קאָלאָניע, ווי אויך מיטן באַרימטן דזשאָן מעקאַרטור, וואָס איז דאַן געווען אַ קאַפּיטאַן אין מיליטערישן גאַרניזאָן פון ניי־זיד־וויילס. קאַפּיטאַן מעקאַרטור האָט איינגעפירט די מערינאָ־שאָף אין אויסטראַליע און ווערט באַטראַכט אַלס דער „פאָטער" פון שאָף־צוכט און וואָל אין לאַנד.

לאַראַס איינפלוסרייכע פריינט אין דער קאָלאָניע האָבן אים זיכער געהאָלפן אין קריגן די ערשטע דערלויבעניש צו האַנדלען מיט אַלקאָהאָל אין פאַראַמאַטאַ. עס איז כדאי צו באַמערקן, אַז די דערלויבעניש האָט ער געקריגן צוזאַמען מיט אַן אַנדערן ייד דזשאָן העריס, אויך אַ באַפרייטער אַרעסטאַנט, וואָס איז געווען איינער פון די ערשטע פּאָליציאַנטן אין ניי־זיד־וויילס. צו דער געשיכטע פון העריס וועלן מיר זיך אומקערן ביי אַ צווייטער געלעגנהייט.

לאַרא האָט געבויט זיין האָטעל, אָדער ריכטיקער: זיין טראַקטיר, אין פאַראַמאַטאַ, אויף אַ שטיק לאַנד, וואָס ער האָט באַקומען פון קאַפּיטאַן מעקאַרטור. ער איז אויך באַשטימט געוואָרן אין 1801 אַלס דער

צושטעלער פון תבואה פארן מיליטערישן גארניזאָן, ווי אויך פאַר דער רעגירונג אין ניי־זיד־וויילס.

לאַרא איז געווען זייער פאָפּולער און זייער אָנגענומען אין די רעגירונגס־קרייזן פון דער קאָלאָניע. ער איז געווען באַקאַנט אַלס דער „ערלעכער ייד" (דהעו האָנעסט דזשו) און אויך אַלס דער „פרינץ פון די סוחרים". אין יאָר 1809 האָט דער גובערנאַטאָר פּעטערסאָן געגעבן אים אַ „קריסמעס פּרעזענט" — 600 אַקער פּרוכטבאַרן לאַנד. לאַרא האָט אין דער זעלבער צייט אויסגעברייטערט זיינע האַנדלס־טעטיקייטן אין אַ ריי געביטן פון אימפּאָרט און עקספּאָרט און ער האָט דערוואָרבן גרויסע פאַרדינסטן אין עקאָנאָמישן לעבן אין דער קאָלאָניע. דאָס זענען געווען דריי יאָר — 1809־1811, ווען ער האָט דערגרייכט דעם שפּיץ פון זיין קאַריערע אַלס אַ פאַרדינסטפולער און זייער אָנגעזעענער סוחר מיט גרויס אנערקענונג סיי אין די מלוכה־קרייזן, סיי אין מיליטערישן גאַרניזאָן פון דער יונגער קאָלאָניע. זיין מזל אָבער האָט זיך אָפּגעקערט פון אים אין 1814 מיטן טויט פון זיין פרוי. אַ צווייטע אומגליקלעכע הייראַט מיט אַ יונגער שוישפּילערין און אַ ריי נישט־געלונגענע אונטערנעמונגען האָבן געפירט צו זיין באַנקראָט. זיינע לעצטע יאָרן זענען געווען שווערע, פאַרביטערטע און אומגליקלעכע.

ד. לאַרא האָט אין די יאָרן פון גליק און אומגליק זיך שטענדיק געהאַלטן פאַר אַ ייד. ער איז געשטאָרבן דעם 11טן פעברואַר 1839, אין עלטער פון 90 יאָר. ער איז באַערדיקט געוואָרן אויפן ערשטן בית־עולם פון דער יידישער געמיינדע אין סידנעי, וואָס האָט זיך געפונען אין דעוואָנשייער גאַס.

אַזוי פאַלט דער פאָרהאַנג אויפן לעבן פון ערשטן ייד־פּיאָנער, דזשיימס לאַרא. זיין קאָלירפול לעבן האָט באמת געהאַט די שפּאַנונג פון אַ דראַמע. אַ ייד, וואָס האָט אריינגעשריבן אַ וויכטיקן קאַפּיטל אין דער פריסטער געשיכטע פון אויסטראַליע. זאָל דאָ געזאָגט ווערן צו זיין זכות, אַז געקומען, אָדער ריכטיקער: פאַרשיקט געוואָרן, איז ד. לאַרא קיין אויסטראַליע דורך צוואַנג, אָבער אדאַנק זיין אייגענעם רצון, זיין גוטן ווילן, האָט ער זיך רעהאַביליטירט, זיך ריינגעוואַשן און איז געוואָרן אַן אָנגעזעענער און חשובער בירגער אין לאַנד. די מאָנטעפיאָרעס דאַקעגן זענען מלכתחילה געקומען פרייוויליק, אַלס מיטגלידער פון אַ בכבודיקער און רומפולער יידישער פאַמיליע, מיט גרויסע פאַרדינסטן אין דער געשיכטע פון ענגלאַנד און אויסטראַליע.

אויספירלעכער וועגן דער אינטערעסאַנטער געשיכטע פון דער פאַמיליע מאָנטעפיאָרע רעקאָמענדיר איך דעם לייענער צו באַקענען זיך

מיט מיין אַרטיקל „צוויי יידישע קהילות", געדרוקט אין צווייטן אויסטראַליש־יידישן אַלמאַנאַך, זייטן 70־76.

יידן־פּיאָנערן אין דרום־אויסטראַליע

אין דרום־אויסטראַליע, ווו די מאָנטעפיאָרעס זענען געווען אַזוי טעטיק אויף אַלע געביטן פון ווירטשאַפטלעכן לעבן, האָט זיך אויך אָנגעהויבן די גרויסע פאַרדינסטפולע פּיאָנערישע טעטיקייט פון יידן אין אַגריקולטור, בעיקר אין שאָף און וואָל־צוכט.

די דרום־אויסטראַלישע רעגירונג האָט לאַנגע יאָרן פאַרוואַלטעט מיט צפון־ און צענטראַל־אויסטראַליע. די נאָענטע געאָגראַפישע שכנות פון דרום־אויסטראַליע מיט די גרויסע טיילן פון קאָנטינענט, האָבן איר מלכתחילה פאַרבונדן מיט זיי אין אַ ריי אַדמיניסטראַטיווע און עקאָנאָמישע פונקציעס. פון דעם שטאָט האָבן זיך דעריבער אָנגעהויבן די ערשטע אונטערנעמערישע טעטיקייטן אין אַנטוויקלען די גרויסע שטחים פון אויסטראַליע, וואָס פאַרנעמען קרוב צו 40% פון דער גאַנצער טעריטאָריע. אַ היפּשער טייל פון לאַנד איז נישט געאייגנט פאַר אַגריקולטור, צוליב דעם מאַנגל פון וואַסער. דאָ קענען מיר אָבער זאָגן, אַז „די רפואה איז אָנגעגרייט געוואָרן פאַר דער מכה". עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די שאָף־צוכט, וואָס איז נאָך עד־היום דער וויכטיקסטער צווייג אין אויסטראַליעס אַגריקולטור, קען גאַנץ גוט אָנגיין אין צפון־ און אין צענטראַל־אויסטראַליע, נישט קוקנדיק אויפן מאַנגל פון וואַסער. דער סאָרט שאָף, וואָס האָט זיך אַמבעסטן אַקלימאַטיזירט אין אויסטראַליע, נעמלעך די מערינאָ־שאָף, קען דאָרט עקזיסטירן און אַפילו זיך גוט אַנטוויקלען, ווייל זי קען זיך באַגיין מיט גאָר ווייניק וואַסער. די פלאָרא אין צפון־אויסטראַליע, באַזונדערס די קוסטעס, באַקאַנט אַלס „סאָלט־בוש" און „מיטשעל־גראַס", וואָס וואַקסן דאָרט, זענען גענוג פאַר די מערינאָ־שאָף, וועלכע שטעלן צו די פיינסטע וואָל אין לאַנד און ווערט עקספּאָרטירט אין דער גאַנצער וועלט.

אין צפון־אויסטראַליע האָבן זיך אַזוי אַרום געגרינדעט אין די פופציקער און זעכציקער יאָרן פון לעצטן יאָרהונדערט די גרויסע שאָף־פאַרמס — די „שיפּ־סטיישנס", וועלכע זענען לויט זייער שטח געווען די גרעסטע אין דער וועלט. דאָרט זענען געווען פאַרמס, וואָס האָבן געגרייכט הונדערטער קילאָמעטער אין גרויס און האָבן פאַרמאָגט איבער הונדערט טויזנט שאָף. דאָס האָט זיך באַדייטנדיק געביטן אין די לעצטע צענדליקער יאָרן צוליב אַ ריי סיבות, וועלכע קענען דאָ נישט באַטראַכט ווערן.

אין דער פּיאָנערישער טעטיקייט פון „עפּענען" די גרויסע שטחים פון לאַנד — די קרקע בתולה — פון צפון־ און צענטראַל־אויסטראַליע פאַר שאָף־צוכט, האָבן די יידן פון אַדעלייד גענומען זייער אַ גרויסן אָנטייל. יידן, ווי לעווי און פיליפּסאָן, האָבן אין דער צייט „געררוקט" די גרענעצן פון דער באַוווינטער אויסטראַליע אין דער וויסטעניש פון צפון־ און צענטראַל־אויסטראַליע, נישט אַלס אינוועסטאָרן פון גרויס־קאַפּיטאַל, נאָר בפועל־ממש, זיי האָבן דאָרט געגרינדעט שאָף־פאַרמס און זיי אַליין באַאַרבעט צוזאַמען מיט הי־געבוירענע אַבאָרידזשיניס, וואָס זענען געווען זייערע פּאַסטוכער און אַרבעטער און האָבן אַנטוויקלט די שאָף־צוכט און וואָל־אינדוסטריע.

בענעט און פישער — צוויי יידישע קצבים פון לאָנדאָן — וועלכע פאַרדינען אַ באַזונדערע אָפּהאַנדלונג, זענען געוואָרן די גרעסטע וואָל־פאַרקויפער (וואָל־בראָקערס) אין אַדעלייד. די פירמע עקזיסטירט נאָך עד היום, אָבער נישט אין יידישע הענט. עס איז כדי צו באַמערקן, אַז די עקאָנאָמישע סטרוקטור פון די יידן אין אויסטראַליע האָט זיך ביים היינטיקן טאָג אינגאַנצן געביטן אין פאַרגלייך מיטן פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט. אויב איצט איז די יידישע באַפעלקערונג כמעט ווי אויסשליסלעך אַן אורבאַניסטישע, ד.ה. אַ גרויס־שטאָטישע, וואָס פאַרנעמט זיך הויפּטזעכלעך מיט האַנדל און קליין־אינדוסטריע, האָבן מיר געהאַט אין פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט אָנגעזעענע יידן, באַזיצער פון גרויסע אַגראַר־אונטערנעמונגען, באַזונדערס אין שאָף־צוכט און וואָל, נישט נאָר אין דרום־אויסטראַליע, נאָר אויך אין אַנדערע שטאַטן.

מיר האָבן שוין דערמאָנט דזשאָזעף סאָלאָמאָן, וועלכער האָט צוזאַמען מיט דזשאָן בעטמען געגרינדעט מעלבורן און אַנטוויקלט וויקטאָריע אַלס אַ שטאַט. סאָלאָמאָן איז געווען איינער פון די ערשטע און גרעסטע באַזיצער פון שאָף־צוכט־פאַרמס אין וויקטאָריע. מען קאָן דאָ אויך אָנווייזן אויף די פאַמיליעס כהן און לעווין אין ניי־זיד־וויילס, וועלכע זענען געווען זייער טעטיק אין פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט אין אַגראַר־לעבן פון שטאַט, באַזונדערס אין שאָף־צוכט. די פאַמיליע לעווין איז אויך געווען טעטיק אויף דעם זעלבן געביט אין ניי־זעלאַנד.

איינע פון די גרעסטע וואָל־פירמעס אין ניי־זעלאַנד טראָגט נאָך איצט דעם נאָמען לעווין, אָבער קיין יידן זענען מיט דער פירמע שוין לאַנג נישט פאַרבונדן.

דער ווייטערדיקער גאַנג פון אַ גאָר וויכטיקן בייטראָג פון יידן איןווירטשאַפטלעכן לעבן פון אויסטראַליע ליגט אויסער די ראַמען פון דעם אַרטיקל.

גדליה שאַיאַק (טשאַרנעזאָן)

שוואַרץ און ווייס אין אויסטראַליע

אַריינפיר

אין 1958 האַב איך געמאַכט אַ 12־טויזנט־מייליקן טור איבערן אויסטראַלישן קאָנטינענט, כדי פון דער נאָענט זיך באַקענען מיט די נאַטירלעכע פּאָטענציאַנאַלן פון די נישט־באַוווינטע ריזיקע הינטערלאַנד־שטחים, סיי שטודירן דאָס צוזאַמענלעבן צווישן דער ווייסער און איינגעבוירענער, טונקל־הויטיקער באַפעלקערונג.

מיינע איינדרוקן פון דער דאָזיקער רייזע זענען שפּעטער דערשינען אין 30 המשכים אין דער „יידישער פּאָסט", וועלכע איך האָב רעדאַגירט העכער 13 יאָר.

במשך פון דעם אַכט־יאָריקן צייט־אָפּשניט, זענען קיין וועזנטלעכע ענדערונגען נישט אַריינגעטראָטן אין באַצוג צו לייזן דאָס אַבאָרידזשיני־פּראָבלעם: מיטן אויסנאַם אפשר, וואָס פון צייט צו צייט ווערט די עפנטלעכע מיינונג דערמאָנט, אַז אַזאַ פּראָבלעם עקזיסטירט דאָ אין אויסטראַליע. לעצטנס האָט די פראַגע געקראָגן אויך מער פּראָמינענץ אין דער טעגלעכער פּרעסע, ווען עס האָבן זיך געהערט מער ניכטערע שטימען מיט אַ פאָדערונג, אַז די פעדעראַלע רעגירונג זאָל אין דער ריכטונג געפינען אַ מער צוגעניגלעכע פאָרמולע צו לייזן דאָס אַבאָרידזשיני־פּראָבלעם און זייער אָרט אין דער אויסטראַלישער געזעלשאַפט.

(דאָס ווייטערדיקע איז אַ קיצור פון אַ גרעסערער אַרבעט.)

* * *

איך האָב באַזוכט אַלע גרעסערע שטעט און אָנגעשפּאַרט אין די פאַרוואָרפנסטע רעזערוון און ווילדעניש: פון די ברעגעס פון פּאַציפיק ביז דעם קאָראַל־ריף, אינדישן אָקעאַן און דעם אַראַפורא־ים. געזען די שענסטע טראָפּישע ווינקלען, אינדזלען, באַרג־הויכקייטן און איינגעזאַפּט אין זיך די שיינע און קאָליר־בייטנדיקע לאַנדשאַפט פון לאַנד.